

Slutningen og en begyndelse

Stieg Larssons begravelse fandt sted fredag den 10. december 2004 i Heliga Korsets Kapell på Skogskyrkogården syd for Stockholm. Kapellet var fyldt til sidste plads med familie, venner og bekendte. Vi tog afsked ved at gå rundt om kisten og vise vores respekt. De fleste af os sagde nogle sidste ord, fremhvisket ved kisten, som vi med langsomme skridt passerede forbi.

På bagsiden af programmet stod der et digt af Raymond Carver, "Late Fragment", fra den bog, der blev færdig kort før hans død:

*And did you get what
you wanted from this life, even so?
I did
And what did you want?
To call myself beloved, to feel myself
beloved on the earth.*

Da Carver blev spurgt, hvordan han ville huskes, svarede han: “Jeg kan ikke tænke mig noget, jeg hellere ville kaldes end forfatter.” Der var nok få af dem, der sad der i kapellet, som forstod, at det samme ville gælde for Stieg. At han ville blive husket som forfatter til en af de største og mest uventede bogsucceser i nyere tid. For de fleste af os var han en utrættelig helt i kampen mod racisme – der var ikke den kamp for demokrati og ligestilling, som han ikke var villig til at udkæmpe. Han vidste, at det krævede en høj pris, men det var en pris, han var parat til at betale. De bestandige trusler, manglende økonomiske midler og søvnløse nætter. Den kamp der formede hele hans liv.

Forfatter blev Stieg – med livets og dødens lunefuldhed – på en måde først efter sin død.

Om eftermiddagen holdt vi en fin mindehøjtidelighed i ABF, Arbetarnas Bildningsförbund, i Stockholm, hvor Stieg elskede at holde foredrag, lige siden hans første bog *Extremhögern* udkom i foråret 1991. Talerne afløste hinanden. Der var blandt andre Stiegs far Erland Larsson, livsvennen Eva Gabrielsson, den ansvarshavende udgiver for Expo Robert Aschberg, forlagschefen Svante Weyler, historikeren Heléne Lööw, Graeme Atkinson fra det engelske Searchlight Magazine samt Göran Eriksson, chef for ABF. Jeg stod som vært for programmet.

Efter mindehøjtideligheden gik vi hen på Södra Teatern for at drikke gravøl. Det var der, Stieg plejede at komme de sidste år. På terrassen var der iskoldt, decemberkulden gik

gennem marv og ben. Vi sørgede sammen, familie, venner, bekendte, journalister og alle fra Expo. Først sent på natten skiltes vi. Med langsomme skridt bevægede vi os hjemad, alle sammen med vores egne indtryk af Stieg i lys erindring.

Det var nu, det rigtigt svære begyndte. At sørge alene.

Afsked er et svært ord at definere. Hvem tager afsked med hvem? Den der bliver, eller den der tager af sted? Mange gange vender jeg tilbage til det spørgsmål. Ganske vist har jeg mistet mange venner og bekendte i årenes løb. Men Stieg var den første rigtigt nære ven, som jeg mistede. Jeg stillede høje krav til mig selv under sorgarbejdet, men famlede uhjælpeligt. Jeg forstod ikke, hvordan jeg skulle blive i stand til at sørge værdigt.

Efter et stykke tid kunne jeg konstatere, at min hukommelse var blevet dårligere. Jeg glemte navne på folk, mistede stedsansen, blev nervøs og deprimeret. Og hele tiden var der en stemme inden i mig, der gentog, at jeg måtte være stærk. Stiegs samlever Eva og de unge på Expo havde brug for mig. Jeg kunne ikke svigte nu. Jeg måtte ikke græde, mens venner og bekendte så det. Det er en lære, jeg har lagt mig på sinde fra de kurdiske bjerge og befrielseskampen: Der er en tid for gråd og en tid for at bide tænderne sammen og gøre det, der skal gøres.

Jeg indså, at jeg var nødt til at gå på kompromis. I lang tid undgik jeg Expo og de steder, hvor Stieg og jeg plejede at mødes: Il Caffè, Café Anna, Café Latte, de indiske restau-

ranter på Kungsholmen og McDonald's på Sankt Eriksgatan. Men så begyndte jeg at opføre mig direkte modsat. Jeg klædte mig i sort og kom der, hvor jeg før var kommet med Stieg. Det var ikke, fordi jeg bildte mig ind, at vi sad der sammen. Snarere var det for at kunne håndtere min egen situation, at jeg gik derhen, uanset om jeg var sulten eller ej.

Månederne gik, og så kom dagen for de første anmeldelser af *Mænd der hader kvinder*. Jeg kastede mig over alt, hvad der blev skrevet. Straks blev jeg ramt af en mærkelig følelse, alt, hvad der blev sagt om bogen, fortolkede jeg personligt. Jeg begyndte nærmest at se mig selv som en repræsentant for Stieg. Anmeldelserne var næsten udelukkende positive, hvilket på samme tid glædede mig og gjorde mig bedrøvet. Jeg var glad for, at bøgerne ville få mange læsere, bedrøvet over, at Stieg ikke fik lov til at opleve det selv.

Senere kom den tunge årsdag. Regnen trommede ihærdigt mod vinduesruden natten til den 9. november. Min lejlighed lå kun et stenkast fra Stiegs ejendom. Jeg blev på ny ramt af en overvældende sorg, ville så gerne tale med ham. Jeg ønskede, at jeg kunne fortælle ham, at jeg var forelsket i en kvinde, som jeg vidste, at han havde mødt til nogle af vores fælles fester. Men jeg fik intet svar, kun tavshed. Der sad jeg midt om natten og stirrede på det sort-hvide slips, som Stieg havde haft på den sidste dag i sit liv, det som Eva havde givet mig som minde. Han burde være så nær, tænkte jeg, alligevel føltes han så uhyggeligt langt borte.

Måske var det først da, jeg virkelig forstod, at han var væk. Jeg skulle aldrig mere få ham at se. Den nat bestemte jeg mig for at tage til hans fødested Skelleftehamn og Umeå, hvor han voksede op. Jeg købte flybilletter og gjorde klar til rejsen. Men da afrejsedagen kom, gik det op for mig, at det var helt umuligt at rejse. Det ville måske gå senere, men ikke nu. I virkeligheden takkede jeg siden flere gange nej til opgaver, der lå i nærheden af hans gamle hjemegne, jeg var endnu ikke moden til det.

Stiegs succes som forfatter ikke bare fortsatte, men nærmest eskalerede med den anden bog, *Pigen der legede med ilden*. Folk i branchen begyndte at tale om den største svenske bogsucces gennem tiderne. Og dengang var tredje bind, *Luftkastellet der blev sprængt*, endnu ikke udkommet. Næsten hver dag kunne man læse Stiegs navn i avisen, overalt på busser og i tunnelbanen sad folk fordybede i hans bøger. Han fortsatte med hele tiden at være til stede i mit liv.

Det slog mig, hvor lidt jeg egentlig vidste om, hvordan Stiegs liv havde set ud, før vi mødtes. De første tyve år af sit liv nævnte han knap nok i løbet af vores år sammen. Jeg begyndte at spekulere på, om der var sket noget i den tid, som gjorde det svært for ham at være en offentlig person. Han nægtede at se sig selv som vigtig i nogen henseende. Derimod syntes han, at mange andre var vigtige.

Hvem var Stieg?

Jeg skrev spørgsmålet ned på et stykke papir og stirrede på ordene. Pludselig forstod jeg, at grunden til, at han arbej-

dede sig ihjel, måske lå i hans fortid. For selv om vi alle kan bilde os noget andet ind, bliver en kendsgerning stående: Intet menneske er skabt til at arbejde på den måde, som han gjorde. Spørgsmålet er, om det var, fordi han ville opnå egne høje mål i livet, eller om det snarere kunne sammenlignes med en flugt. Det lyder måske mærkeligt, men jeg tror, at Stieg mange gange tænkte, at han alene kunne forandre verden, hvis han bare sled tilstrækkeligt hårdt. Jeg kunne føle dårlig samvittighed over for ham, eftersom verden forandrede mig lidt efter lidt, mens han kun fandt ro i sit arbejde. Den arbejdslyst, drivkraft og energi, som han havde, har jeg aldrig set hos noget andet menneske.

*

Da jeg havde stillet mig selv spørgsmålet – hvem var Stieg? – mærkede jeg langsomt, men sikkert, hvordan journalisten i mig begyndte at vågne til live igen. Jeg begyndte at gennemgå lokalaviserne Västerbottens Folkblad og Västerbottens-Kuriren. For hver dag lærte jeg mere om Stiegs opvækst. Om husene på Hagmarksvägen og Ersmarksgatan i Sandbacka, årene i folkeskolen på Hagaskolan og gymnasietiden på Dragonskolan i Umeå. Jeg søgte efter hans navn hos køreskolerne, selv om jeg vidste, at han ikke havde kørekort. Måske var det en tidlig ubevidst beslutning: Det første, politiet råder en truet person til, er aldrig at eje en bil, da den nemmeste måde at spore et menneske på er via motorregistret.

Da jeg fik at vide, at han havde arbejdet som opvasker på Sävärgården i Umeå, ringede jeg til den gamle restaurant, men ingen havde arbejdet der, da Stieg var ansat. At han aftjente sin værnepligt i to år i regiment I 20 i Umeå kom som en overraskelse. Stieg som infanterist, det er faktisk næsten umuligt at forestille sig. Mere logisk var det, at han havde været driftsleder på papirfabrikken i Hörnefors.

Langsomt, men sikkert gik jeg tilbage i tiden, det blev ligesom at samle puslespilsbrikker, der senere blev sat sammen til en helhed. Inden jeg vidste et ord af det, befandt jeg mig i Östra Valliden og Varuträsk uden for Skellefteå. Jeg lærte en dreng at kende, som havde mistet sin far og derfor endte hos en plejefamilie. Drengen voksede først op som landarbejder og senere, som mange andre unge mænd i 1920'erne, som vej- og skovarbejder. I sin fritid jagede han vildt og fiskede i søerne omkring Bjursele.

Hans navn var Severin Boström. Og jeg indså, at for at forstå mennesket Stieg Larsson måtte man også kende hans morfar. "Det var en lidenskabelig mand," sagde man om Severin i Ursviken, der ligger mellem Skellefteå og Skelleftehamn. Det var der, han flyttede til for at drive et værksted. Han reparerede motorsave, knallerter og cykler. Så snart han fik råd, købte han en bil. Under anden verdenskrig blev han, ligesom mange andre på egnen, en udtalt antinazist. Men i hans tilfælde voksede det til en så stærk overbevisning, at det på mange måder kom til at forme hele hans opfattelse af, hvad der var rigtigt og forkert.

Til et bal i Folkets Park i Skellefteå en sommerdag i 1953 mødte Severins datter Vivianne en mand ved navn Erland Larsson, der havde to ugers orlov fra militærtjenesten. De forelskede sig, og et år senere, den 15. august 1954, fik det unge par en dreng, som de døbte Karl Stig-Erland Larsson.

Det var ikke let for et ungt par at være forsørgere på den tid. En overgang arbejdede Stiegs morfar og far sammen ved Rönnskårsverken, men efter en tid besluttede Erland og Vivianne sig for at søge lykken i Stockholm. De forstod, at flytningen indebar, at de blev nødt til at efterlade den et år gamle søn hos morforældrene uden for Norsjö.

Årene gik, og familien kunne ikke genforenes før i 1962. Da havde Stieg desuden fået en lillebror, Joakim, der blev født i 1957. Sammen flyttede de ind i deres nye hjem i Umeå, hvor Vivianne arbejdede i en tøjbutik, og Erland havde fået arbejde som dekoratør for tøjkæden Berlins med butikker i det centrale Umeå, Skellefteå, Piteå og Örnsköldsvik.

Mens jeg søgte i Stiegs fortid, havde jeg flere gange en følelse af samhørighed. Jeg blev også ofte tvunget til at flytte på grund af min fars politiske virksomhed. Jeg bilder mig ind, at det skaber en slags blanding af rodløshed og rastløshed hos et barn, der vokser op på den måde. Det er ganske vist egenskaber, der sammen med nysgerrighed kan være nok så vigtige for en journalist senere i livet, men som barn befinder man sig ofte ret alene i verden.

Som teenager havnede jeg i Tensta uden for Stockholm, i et nyt land, uden venner. Bare nogle år tidligere var Stieg kommet dertil, ganske vist fra samme land, men med ophav i Västerbotten fik han nok sin del af kultursammenstødet.

Da vi mødtes som voksne, havde Stieg og jeg en ting helt utvetydigt tilfælles: Vi havde få nære venner.

Her i bakspejlet har jeg ofte tænkt, at det var vores nært beslægtede rastløshed, som gjorde, at vi kunne lide hinanden så godt. Med få venner omkring sig dyrker man også ofte de interesser, der nu passer til en. I Stiegs tilfælde havde film og stjernebilleder stor betydning. Da Erland en tid arbejdede som kontrollør i en biograf, kunne Stieg og hans lillebror ofte snige sig ind og se film. Det var en verden, som Stieg elskede at befinde sig i, alle det hvide lærreds spændende fortællinger, der fængslede og lokkede. Det samme gjorde sig gældende med stjernehimlen: Et stort mysterium, som man aldrig bliver i stand til at se mere end en lille flig af.

Da Stieg fyldte tolv år, fik han en Facit-skrivemaskine og en stjerneikkert. Det var ikke billige gaver, formentlig kostede de langt mere, end forældrene egentlig havde råd til. For Stieg var det som en drøm, der var gået i opfyldelse. I en af hans bevarede notesbøger finder man flere noter af slagsen: "1/2 1968, P.S. Vi ledte efter Uranus uden held i 15 minutter."

Det var også ved den tid, at Stieg fik øjnene op for politik, selv om han var så ung. Hans mor Vivianne var begyndt at arbejde stadig mere fagligt og fik snart en plads i Bygnings-

nævnets forretningsudvalg, var aktiv i Handikaprådet og var med til at grundlægge det første kommunale ligestillingsråd. Det var også nu, at Stieg mødte Eva Gabriëlsson, som skulle blive hans livsledsager. Det var til et FNL-møde i 1972. En ven har fortalt, at Stieg elskede at fotografere i teenageårene. Og det var ikke almindelige familie billeder, men "for at dokumentere verdens uretfærdigheder".

Snart blev Umeå imidlertid for lille for Stieg. Han havde større planer. Sytten år gammel fik han et lift med en langturschauffør til Stockholm for derefter at tage videre til Algeriet. Rejsen var blevet mulig takket være tilfældige job som avisbud og opvasker. Han kom ikke så langt. Han fik stjålet hele sin rejsebeholdning og måtte tage hjem til Umeå. Men stædig som han var, sled han hårdt i det for at samle tilstrækkeligt med penge sammen til at gøre et nyt forsøg. Det blev indledningen til flere lange rejser. Han tog til Algeriet og solgte sin skindjakke for at kunne blive længere. Efter et afbræk i militærtjenesten hjemme i Sverige fortsatte han sine rejser, også denne gang til Afrika.

Han var enogtyve år, da han via Khartoum tog til Eritrea og derefter Etiopien. Den tidligere så uerfarne rejsende, der havde mistet rejsepengene ved sit første forsøg, var nu en garvet globetrotter. Den britiske sikkerhedstjeneste MI6 afhørte ham engang i det nordlige Etiopien. Ud over at blive vred og bange under forhøret blev han desuden alvorligt syg efter at have boet på et slumhotel i Addis Abeba. I lang tid havde han ikke mulighed for at komme i kontakt med nogen

hjemmefra. Først efter at han var kommet med en buskonvoj til Kenya, lykkedes det ham at sende en besked af sted om, at han var okay. Senere tog han videre til Uganda, hvor han kunne tage et fly til Moskva og videre hjem.

Men det var ikke rejseriet som sådan, der lokkede. Det var snarere en måde at samle viden på til det, han allerede nu vidste, at han ville beskæftige sig med. Han ville være journalist. Uddannelsen lå i Stockholm, og han havde bestemt sig. Som for at markere at det drejede sig om en ny fase i hans liv, ændrede han sit fornavn og tilføjede simpelthen et "e".

Det var den dag, han blev Stieg Larsson.

Ligesom med så meget andet i hans liv var navneskiftet noget, som han helst ikke talte om, og han fortalte mig aldrig rigtigt, hvorfor han gjorde det. Måske var han bange for, at man skulle synes, han gjorde sig til. Hvis der var noget, han afskyede som pesten, så var det, at man lod, som om man var noget.

Igen spørger jeg mig selv: Hvem var Stieg?

Jeg tror, at det eneste ordentlige svar er, at han var en kombination af de personer, som prægede ham, ikke mindst hans morfar Severin, hans mormor Tekla, hans mor Vivianne, hans far Erland og livsledsageren Eva.

Jeg nævnte tidligere hans flugtdadfærd. Stieg vidste, at han hele tiden måtte videre. Fra Umeå til Stockholm. Og skrivemaskinen og stjernekkikerten tog han med. Men formentlig ville han fortsætte videre. Altid på vej mod nye mål, nye udfordringer. Dermed bliver det ekstra bogstav i

hans navn mere logisk, eftersom det også *skjuler* noget. Stieg skjulte altid noget, selv om han altid gav så meget til alle i sin nærhed.

Så slår det mig pludselig, at det måske netop var denne evne til at skjule, der gjorde ham så unik som krimiforfatter. Han havde mange hemmeligheder, og måske er det mest ekstreme eksempel de tre romaner, som han skrev om natten. Ganske vist kendte flere til, at han skrev, om ikke andet så talte han ofte om andres krimier, og at han selv ville kunne skrive mindst lige så godt. Men det er ikke det, jeg mener. Faktum er, at han færdiggjorde tre murstenstykke romaner, inden han viste dem til et forlag. Hvor almindeligt er det? Hvorfor gjorde han sådan? I mange henseender kommer Stieg altid til at fremstå som gådefuld. Gådefuldheden var simpelthen en del af hans personlighed.

Men få har samtidig så gavmildt delt med andre som ham. Han gav, og vi var mange, der villigt tog imod. Det er min faste overbevisning, at han også ville have kunnet besvare Raymond Carvers to skæbnetunge spørgsmål.

Fik du, hvad du ønskede dig af dette liv?

Ja.

Og hvad fik du?

At kunne kalde mig elsket.